

aganòfil

BUTLLETÍ DE L'ASSOCIACIÓ "AMICS DEL CAGANER"

Número 9

Barcelona, desembre 1996

EDITORIAL

Encara que d'una manera esporàdica, l'emblematàica figura del caganer ha estat incorporada diverses vegades a les obres realitzades per alguns destacats personatges representatius de la cultura contemporània a casa nostra.

Així, com ja n'esteu assabentats, el poeta Joan Brossa, «Caganer de l'any 1991», va dissenyar el 1956 un poema visual en el qual un caganer, encerclat per figures de pastors, dins un paraigua obert i davant la silueta lunar, simbolitzava una crítica al sentit comercial de les festes nadalenques. També l'artista Francesc Torres, «Caganer de l'any 1995» va exposar el 1985, formant part d'una instal·lació, un grup de caganers situats davant d'uns tancs militars de joguina, com a mostra que els infants són ensenyats a acceptar la violència mitjançant el joc. Amb motiu de l'homenatge que li vam retre, el mateix artista ens va oferir un diorama d'un caganer al damunt de la notícia de l'explosió d'Hiroshima, on, segons la seva descripció, "un cagalló contenidor de la mateixa energia que va crear l'univers va inaugurar una nova era en la qual el futur no té més de deu minuts garantits". Per la seva banda, un altre artista, Antoni Miralda, va presentar enguany una exposició de significació igualitària amb caganers de moltes tipologies, que lligava amb un tema del seu interès, els menjars i els cerimonials relacionats, contemplats com a ritus universals.

De la mateixa manera que ha estat ben estudiada la influència que el romànic ha exercit sobre les tendències artístiques del segle XX, resulta interessant que l'artesanía barroca hagi aportat, a través d'un element com és el caganer, una font d'inspiració per a determinades manifestacions de l'art del nostre temps.

El caganòfil

Diorama realitzat per Francesc Torres, on apareix un caganer col·locat sobre el diari que notificava el llançament de la bomba atòmica a Hiroshima (Foto Xavier Borrell).

EL CAGANER DE BAGÀ

Ara farà un any, per Nadal, L'Associació d'Amics del Caganer va organitzar una exposició de caganers a la vila de Bagà, municipi de Berguedà, situat als vessants meridionals del Moixeró. Aquesta població de 2.100 habitants, situada a una altura de 786 metres, i a la vora esquerra del riu Bastareny, fou el lloc escollit pel Baró de Pinós, per establir-hi la capital de la Baronia de Pinós i Mataplana. Amb motiu de l'exposició, l'Associació va promoure la figura del Caganer de Bagà. Aquesta figura va ser obra d'uns dels artesans arrelats a la vila.

El motiu del caganer de **Bagà** és la fia faia. La fia faia és una tradició viva de temps immemorial que s'ha adaptat i enriquit al llarg dels temps. Els seus orígens podem trobar-los en el culte pre-cristià de celebració del solstici d'hivern i que el cristianisme va adaptar, fent-la coincidir amb el naixement de l'Infant Jesús. En tenim notícia ja al segle XI: la nit de Nadal els Barons de Pinós, Senyors de **Bagà**, eren rebuts i acompanyats pels seus vassalls que il·luminaven el camí amb la llum de les torxes de la faia, per anar a la missa del gall. La fia faia és un manat d'una herba llarga i prima anomenada faia, que els vilatans cullen i deixen assecar, i lliguen en forma de torxes uns mesos abans. La nit de Nadal surten amb les torxes fetes, com més grans siguin millor, i es concentren a la plaça de la vila, on s'encenen tot cridant: " Fia faia!, Fia faia! Nostre Senyor ha ners va ser patrocinada per l'**Ajuntament de la Vila**. Va tenir lloc a l'edifici d'exposicions del Parc Cadí-Moixeró durant totes les festes de Nadal, amb una gran acollida tant per part dels habitants de la vila com dels forasters.

nascut a la paia" (palla). Entre el veïnat hi ha un gran estímul, i és tema de competència veure quina "faia" restarà més temps encesa.

La figura del **Caganer de Bagà** està feta de fang, té una altura de 8,5 cm i està representada per un jove amb la roba tradicional catalana, amb barretina de color vermell, pantalons de color blau fosc, camisa blanca i armilla negra. Entre les cames, i recolzada a l'espatlla, hi té la fia faia, d'una llargada de 7 cm pintada com si estigués encesa. L'exposició de caga-

Joan Lliteras

PRIMERA TROBADA CAGANÒFILA

Els nostres associats es reuniren a Tarragona el dia 24 de febrer del 1996, primer per veure una exposició a l'Hotel Lauria, on la peça principal era el caganer monumental de la ciutat (vegeu Caganòfil núm. 2, pàg. 3), i després per anar a Vilallonga, a menjar la tradicional calçotada. La trobada fou un èxit i es repartiren cartells i goigs commemoratius. (Foto Joan Rossell i Carol).

CAGANERS AL MUSEU DE FOLKLORE D'ANVERS

Si mai us arribeu a la ciutat flamenca d'Anvers, gaudireu de l'oportunitat de visitar un entranyable museu ("Volkskundemuseum"), fundat fa prop de noranta anys, i que es troba situat darrera l'edifici de l'Ajuntament. Com el seu nom indica, està dedicat a l'art, la indústria i els costums populars autòctons i, en la visita, a part de delectar-vos amb els diversos objectes i documents que s'hi exposen, us sorprendrà la presència d'una insòlita mostra de caganers...

Per començar, em referiré a una figurina de fusta, probablement datada del segle XIX, que representa un homenet en plena evacuació (A). Es tracta, en realitat, d'una capsa per guardar-hi tabac d'ensumar ("Snuifdoos"), que consta en catàleg sota la denominació de "Schijter" (caganer). D'altra banda, formant part d'un conjunt de figures de terracota pintades amb colors vius, en trobareu una que fa uns dos pams d'alçada, d'un personatge defecant a l'aire lliure (B). La seva funció, evidentment, no és altra que femar

la terra, ja que totes les de l'esmentat conjunt són figures de jardí ("Tuinbeeldjes"), precursors dels follets amb què es decoren els jardins en l'actualitat. Molt populars durant el segle XIX i a començaments del XX, aquestes figures, generalment d'autor desconegut, escenifiquen d'una manera crua o humorística els proverbis o expressions del poble, així com els oficis del carrer.

De vegades contenen una crítica oberta a situacions intolerables, i els marginats de la societat - captaires, malalts i vagabunds - hi són representats amb simpatia, al contrari del que succeeix amb els jutges i els membres de la policia, símbols de l'autoritat. Així mateix, podreu veure dins aquest grup dues figures d'home i una de dona, satisfent les seves necessitats a la comuna i a la latrina, respec-

tivament (C). El capítol escultòric queda completat amb una figurina pertanyent a una col·lecció de fabricades en porcellana blanca, que personifica una mena de gnom, fent també de ventre (D).

Per acabar, faré menció d'un gravat del segle XVIII, que duu com a títol "Els abusos del món a l'inrevés", i expressa una sàtira similar a la continguda en les auques que tracten d'aquesta temàtica a casa

nostra. Enmig d'un paisatge urbà, dibuixat segons l'estil acostumat en la pintura flamenca, apareixen dos caganers, col·locats l'un a l'esquena de l'altre i gairebé fregant-se els culs (E). Al costat podreu llegir la sentència: "aquests dos caguen pel mateix forat". Segons tenim notícia, es troben imatges semblants en els cadirats de dues poblacions espanyoles (Sevilla i Zamora), així com en un altre d'alemanya (Colònia), fets que, conjuntament amb els descrits en les línies precedents, vénen a corroborar el paper tan important que el caganer posseeix com a fenomen intercultural.

Jordi Arruga

MEMÒRIA DE L'ASSOCIACIÓ 1995

Rajola representant el "pont del Diable Caganer", commemorativa de l'exposició de Martorell 1995.

El dia 4 de desembre, Martí Torrent, Jordi Arruga, Joan Lliteras i Xabier Añoveros es van reunir amb el regidor d'activitats ciutadanes de l'Ajuntament de Barcelona, Albert Batlle, per parlar de la proposta de la nostra associació d'aixecar un monument a la figura del Caganer. Es va mostrar molt receptiu, va acollir la idea amb interès i il·lusió, i vàrem quedar de continuar les converses amb el regidor de Cultura. El dia 7, el president de l'associació, Martí Torrent, va pronunciar una conferència organitzada per l'Associació d'Amics de l'Eixample als seus locals, sobre la figura del Caganer, que va estar molt concorreguda i va ser un èxit.

El 12 de desembre en el restaurant Diagonal es va celebrar el tradicional sopar de Nadal, on es reuneixen els associats i s'atorga el guardó de "Caganer de l'Any", que es va lliurar a l'artista conceptual Francesc Torres. Va fer la presentació el vicepresident de l'associació Jordi Arruga, i Francesc Torres va contestar amb un discurs documentat i molt interessant. Després va regalar a l'associació un poema visual que consistí en un facsímil de la primera pàgina del New York Times, del dia que

va esclatar la bomba atòmica, amb un caganer al damunt.

Respecte a les exposicions, els membres de l'associació van presentar el millor de les seves col·leccions a la mostra bianual que es fa a Figueres, i que aquest any per obres del Museu de Juguets es va fer al Teatre Principal. També es van fer exposicions a Martorell, Santes Creus, Vilafranca del Penedès, a la botiga Leoni de la Porta Ferrissa (Barcelona) i a Bagà, on es va crear el "Caganer de Bagà", representatiu de la festa de la Fia Faia.

Va sortir el núm. 6 de la revista "Caganòfil", amb articles de Joan Rossell, Martí Torrent i Jordi Sarrate, i el núm. 7, amb articles de Martí Torrent, Jordi Sarrate, Jordi Arruga i la memòria anyal de l'any 1994 redactada pel secretari Xabier Añoveros. Les diverses activitats de la nostra associació, així com articles i reportatges sobre el Caganer, han aparegut als principals diaris i revistes del nostre país, i també diverses emissores de ràdio i TV s'han ocupat de la nostra figura.

Durant aquest any 1995 han augmentat els membres de la nostra Associació, i el 31 de desembre el nombre de socis era de 36.

Xabier Añoveros, secretari

RACÓ DEL COL·LECCIONISTA

CAGANERS mallorquins que porten bombatxos i barret o barretina, amb cascaca o sense. De 8 cm i a 1200 ptes. Fabricats al taller "Carxa", de Carme i Xavier. Camí de Ronda

6130. Alcúdia (Mallorca). Tels (971) 547252/(909) 633849.

PINS de caganers amb expressió molt esforçada, de 3,5 cm. Els trobareu al preu de 500 ptes, juntament amb pins representant altres figures del pessebre, a la Granja Mora. C/ Cort-Reial 18. Girona 17004. Tel (972) 202238.

CAGANER patrocinat per l'Ajuntament d'Anglès. De 10 cm d'altura, comparteix la peanya amb una cabra. Fabricat per Anna M. Pla, heu d'anar-lo a buscar a les botigues de la vila selvatana a partir del proper 14 de desembre.